

2018 Vol:5 / Issue:23	pp.1152-1162	Article Arrival Date (Makale Geliş Tarihi) The Published Rel. Date (Makale Yayın Kabul Tarihi) The Published Date (Yayınlanma Tarihi)	10.05.2018 12.08.2018 15.08.2018
--------------------------	--------------	---	--

GÜMÜŞHANE İLİNDE SPOR TURİZMİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ VE SPOR TURİZMİ ÜRÜNLERİ

EVALUATION OF SPORTS TOURISM AND THE PRODUCTS OF SPORTS TOURISM IN GÜMÜŞHANE PROVINCE

Ahmet Yılmaz ALBAYRAK

Gümüşhane Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Bağlarbaşı / Gümüşhane

ORCID: 0000-0002-3345-6579

ÖZET

Turizm; ulusal ve uluslararası düzeyde yarattığı katkılarla ekonomik açıdan önem arz eden bir endüstridir. İhtiyaçlar ve çevresel faktörler doğrultusunda turistlerin değişen talepleriyle birlikte turizm ürünleri ile destinasyonlar çeşitlenmiş ortaya çıkan turistik tüketim olanakları içinde spor turizmine olan talep artmıştır. Bu çalışmada, Gümüşhane ili spor turizm potansiyelinin belirlenmesi amacıyla doküman incelemesi yapılmış konu ile ilgili kitap, dergi, akademik yayın, rapor ve planlar incelenmiştir. Yapılan inceleme sonunda ilin sahip olduğu Örümcek Ormanı Tabiatı Koruma Alanı, Tomara Şelalesi Tabiat Parkı, Limni Gölü Tabiat Parkı, Artabel Gölleri Tabiat Parkı, Çağlayandibi Şelalesi Tabiat Parkı, Karşıyaka Tabiat Parkı, Satala Antik kenti, Kromni Antik kenti, ile toplam 6.262,5 ha alan ile hiking, trekking, atlı yürüyüş, kampçılık, safari gibi doğa sporları potansiyelinin yüksek olduğu, ilin sahip olduğu Zigana Turizm Merkezi, Çakırgöl Turizm Merkezi, Kürtün Erikbeli Turizm Merkezi ve son olarak uygunluk raporu alan Süleymaniye Kış Sporları ve Kayak Merkezi ile karla örtülü gün sayısının yıl içinde 73,7 gün olan ve 80,0 cm. ulaşan kar kalınlığı ile ilin kış sporları turizmi için potansiyelinin yüksek olduğu, debileri yüksek ve uzunluğu 95 km' olan Harşit çayı ve uzunluğu 320 km yi bulan Kelkit Çayı, doğal ve baraj gölleri ile rafting, yelken, kürek, olta balıkçılığı gibi su sporları potansiyelinin yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bölgenin sahip olduğu 16 memeli hayvan türü, 40 kuş türü ve balık türü, 16 çeşit yaban hayvanı türü ve Kangel Devlet Avlağı, Köse Genel Avlağı, Kelkit Ünlüpinar Genel Avlağı ile toplam 68.566 ha avlanma sahasıyla birlikte kuş ve yaban hayatı gözlemciliği, av turizmi potansiyelinin yüksek olduğu, 80 bitki familyasına ait 137 tanesi endemik olan 1010 çeşit bitki türüne sahip florası ile foto safari yapma potansiyelinin yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca Kazıkbeli yaylasından başlayarak Santa Harabeleri bölgesinde son bulan yaklaşık 250 km. lik parkur ile 4x4 safarileri, motokros ve motosafariler için potansiyelinin yüksek olduğu, Yükselteleri 1800 m ile 2700 m arasında değişen Kostan Dağı, Teslim Dağı, Vauk Dağı, Tersun Dağı, Pöske Dağı gibi yükselteleri ile Yamaç Paraşütü, Planör, Microlayt ile yapılan hava sporları için potansiyelinin yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Spor Turizmi, Spor Turizm Çeşitleri, Gümüşhane

ABSTRACT

Tourism is an industry that is important with its contributions at national and international level from an economic point of view. In line with the needs and environmental factors, tourism products and destinations have varied together with the changing demands of tourists and the demand for sports tourism has increased within the emerging touristic consumption possibilities. In this study, document review has been conducted with the purpose of determining the sports tourism potential of Gümüşhane province and relevant books, journals, academic papers, reports and plans have been analyzed. Following this analysis, it has been concluded that a total of 6.262.5 ha field composed of Örümcek Ormanı Natural Reserve Area, Tomara Waterfall Natural Park, Limni Lake Natural Park, Artabel Lakes Natural Park, Çağlayandibi Waterfall Natural Park, Karşıyaka Natural Park, Satala Ancient City, Kromni Ancient City has a high potential for outdoor and winter sports such as hiking, trekking, horseback riding and camping; such places as Zigana Tourism Center, Çakırgöl Tourism Center, Kürtün Erikbeli Tourism Center and Süleymaniye Winter Sports and Skiing Center that obtained convenience report have a high potential for

winter sports with 73.7 days covered with snow reaching to 80.0 cm snow thickness. The region's potential for bird and wildlife observation and hunting tourism is also high with its 16 types of mammals, 40 types of birds and fishes and 16 types of wild animals together with a total of 68.566 ha hunting field including Kangel Government Hunting Ground, Köse General Hunting Ground and Kelkit Ünlüpınar General Hunting Ground; its potential for photo safari is high with a flora having 1010 types of plants belonging to 80 plant families with 137 of them being endemic. Moreover, the potential of the province for 4x4 safaris, motocross and motosafari is high thanks to a track of 250 km. starting from Kazıkbeli plateau and ending in Santa Ruins; the province has also high potential for air sports such as paragliding, glider and microlay thanks to such highlands as Kosta Mountain, Teslim Mountain, Vauk Mountain, Tersun Mountain and Pöske Mountain with an altitude ranging from 1800 m and 2700 m.

Key Words: Sports Tourism, Types of Sports Tourism, Gümüşhane

1. GİRİŞ

Turizm; insanların kendi isteklerine bağlı olarak gelişen, boş zamanlarını değerlendirmek, gezmek, görmek, bilinmeyenleri öğrenmek, dinlenmek, eğlenmek, spor, alışveriş gibi maddi ve maddi olmayan gereksinimleri gidermek ve aynı zamanda çalışma amaçlı (kongre, sempozyum vb.) seyahatleri ve konaklamaları içeren ilişki ve faaliyetler toplamıdır (Yağcı,2007: 11). Dünyadaki ekonomik ve teknolojik gelişmelerle birlikte ulaşım ve kitle iletişim sistemlerinin gelişmesi, insanların sosyo-ekonomik durumlarının yükselmesi, çalışma hayatının yoğunluğu ve stresinden uzaklaşma isteği, fiziksel ve ruhsal kazanımlar elde etmek arzusu, kalabalık şehirlerden ve gürültüden kaçış amacının büyük rol oynadığı fiziksel aktiviteleri de kapsayan doğayla iç içe, yerel halka saygılı ve yerel ekonomiyi gözetken pek çok turizm çeşidi alternatif olarak ortaya çıkmıştır (Elmas vd., 2013: 84).

İhtiyaçlar doğrultusunda ortaya çıkan bu turizm çeşitlerinden biri olan spor turizmi; insanların belli dönemlerde çekici doğal ortamlarda, açık havada, fiziksel dinlenme tesislerinde, aktif veya pasif olarak rekabete dayalı ya da eğlenceli fiziksel etkinliklere katılmak, fiziksel etkinlikleri izlemek, fiziksel etkinlikler ile ilişkili mekânları ziyaret etmek amacıyla ticari veya ticari olmayan nedenlerle organize edilen sosyal ve ekonomik bir olaydır (Hinch ve Higham, 2001: 49).

İnsanların aktif ve pasif katılımlı spor organizasyonları için seyahat ve konaklama çabası spor ve turizm arasında bulunan bağlantıların ne kadar önemli olduğunu göstermiş, günümüzde spor organizasyonlarının büyük bir bölümü seyahat ile karakterize edilirken, benzer şekilde turizm aktivitelerinin büyük bir bölümü de sporla bağlantılı karakterize edilir olmuştur (Argan, 2004: 161). Türkiye Seyahat Acentaları Birliği [TÜRSAB]'nin 2017 Spor Turizmi Raporu'na göre dünyada yalnızca spor turizm sektörünün payı tüm turizm gelirlerinin %32 sini oluştururken 2014 yılı itibari ile 180 milyar dolar, Türkiye' de ise 900 milyon dolar olarak tespit edilmesi spor turizminin ülke ve bölge kalkınmasında ne kadar önemli bir kaynak olduğunu göstermektedir (TÜRSAB, 2017).

Spor, turist destinasyonları için pazarlama karmasının önemli bir elemanı haline gelmiştir. Gerek katılımcı gerekse izleyici olarak spor olayları ve etkinlikleri içinde yer alan spor turistleri, süresi boyunca ve sonrasında da ziyaretçi sayısında artışa neden olması sebebiyle ev sahibi destinasyona ekonomik katkı sağlarken reklam ve medya tanıtımları sayesinde de destinasyon imajının oluşmasında etkili olmaktadır (Argan, 2004:160).

Doğu batı arasında geçişi sağlayan tarihi ipek yolu üzerinde konumlanmış Gümüşhane, coğrafi konumu, iklim özellikleri, doğal kaynakları, tabiat parkları ve koruma alanları ile sahip olduğu doğal peyzaj, biyolojik çeşitlilik ve zengin yaban hayatı ile birçok turizm çeşidi için elverişli bir bölge olduğu gibi spor turizmi açısından da çok çeşitli imkânlarla sahiptir. Fakat bu potansiyele sahip Gümüşhane ulaşım, konaklama, tesis, reklam ve pazarlama eksikliği gibi birçok yetersizlik sebebiyle turizm açısından çekicilik yaratacak düzeye gelememiştir. Farklı turizm destinasyonlarına sahip Gümüşhane ilinde bölge kalkınmasında önemli bir kaynak olacak spor turizmi faaliyetlerine önem verilmesi, eksikliklerin en aza indirilmesi ve spor turizm ürünlerinin bölge ekonomisine yapacağı katkıları sağlayacak çalışmaların yapılması bir gereklilik olarak görülmektedir (Akdu vd.,2012: 10).

2. GÜMÜŞHANE VE TARİHİ

Tarihi ipek yolu üzerinde konumlanmış, il merkezi ortasından geçen Harşit Çayının her iki yakasına yaslanmış, her uygarlıktan bir parçayı bünyesinde barındıran Gümüşhane ilinin tarihi M.Ö. 3000-2000 yılları arasındaki Tunç Çağı ile başladığı görülmektedir (Orman ve Su İşleri Bakanlığı, 2013: 34). M.Ö. 1500'lerde burada yaşayan ilk topluluk Azzi-Hayasa ülkesi olarak adlandırılan Gümüşhane tarih sahnesi içinde Pers Krallığı, Roma, Bizans, Trabzon Rum İmparatorluğu ve son olarak da Osmanlı

İmparatorluğu gibi birçok medeniyetin hâkimiyetinde bulunduğu coğrafyada üstlendiği rolü oynamıştır (Çalık vd.2013:7; Gümüşhane Valiliği, 1997:11; Yurttaş, 2008: 349).

Gümüşhane tarih boyunca “Argyropolis” (gümüş ve kent) (Tozlu, 2010:477), “Haldiya”, “Halidiyat”, “Argyropolis”(Çalık vd.,2013:6) “Arjiopolis”, “Gümüş Şehri” (Gümüşhane Valiliği, 2013: 24), 1730’lu yıllardan sonra da yöredeki gümüş madenlerinden dolayı “Gümüşhane”(Çalık vd.,2013:6) adlarıyla kayıtlara geçen Gümüşhane Cumhuriyetin ilanından sonra 20 Nisan 1924 günü 491 sayılı kanunla il olmuştur (Saylan, 2012: 19).

2.1. Gümüşhane İlinin Genel Özellikleri

Doğu Karadeniz Bölgesinde yer alan Gümüşhane doğusunda Bayburt, batısında Giresun, kuzeyinde Trabzon ve güneyinde Erzincan ile komşu 39-41 derece doğu boylamları, 40-41 kuzey enlemleri arasında yer alan bir ildir. 2015 verilerine göre toplam nüfusu 151449 olup bu sayının 99508’i merkez nüfus olarak görülmektedir. Bazı kaynaklara göre yüzölçümü 6 440 km², bazı kaynaklara göre ise 6.575 km² yüzölçümü bakımından Türkiye’nin 56. büyük şehri olup il merkezi rakımı 115 m. deniz seviyesinden yüksekliği ortalama 1210 m.’dir. Yeryüzü şekilleri bakımından Köse, Kelkit ve Şiran ilçelerinin yer aldığı güney kesimi yüksek bir plato özelliği gösterirken, Merkez, Torul ve Kürtün ilçelerini kapsayan kuzey kesimi oldukça engebeli bir yapıya sahiptir. Dar ve derin vadilerle birbirinden ayrılmış yüksek dağlar kuzeyin belirleyici özelliğini gösterirken ünlü yaylaları da bu kesimde yer alır.

Resim 1. Gümüşhane Coğrafi Haritası (Gümüşhane Valiliği, 1999b).

Gümüşhane’nin içinden geçen Harşit ile Kelkit vadisini boydan boya kat eden Kelkit Çayı ilin başlıca akarsularıdır. Arazinin %60,0’ını dağlar, %29,0’ını platolar, %11,0’ını ovalar teşkil etmektedir (Döner vd.,2013:25, Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], 2017).

2.2. İlin Jeomorfolojik Özellikleri

Dağlık alanlar genellikle il sınırları ile kuzey kesimlerini kaplamaktadır. Bu dağlar sıradağların uzantıları şeklinde olup, iç kesimlere doğru tek dağlar yer almaktadır. Oldukça engebeli bir arazi üzerinde yer alan ilin kuzeyini Zigana Dağları oluşturmaktadır. Yine kuzey yönünde derin yarılmış Karadeniz dağları ve Soğanlı dağları duvarı andıran sıralar halinde ili çevrelemektedir. Yükseltileri 1800 m ile 2700 m arasında değişen Kosta Dağı, Teslim Dağı, Vauk Dağı, Tersun Dağı, Pöske Dağı, Soğanlı dağları ile Gâvur dağları önemli yükseltiler arasında bulunmaktadır. Ayrıca il merkezinde bulunan ve yükseltileri 2000 m. Civarında olan Kuşakkaya ve Alemdar tepesi de tek dağlar olarak adlandırılmaktadır. Tek dağlar içinde yer alan Gavur dağı sahası buzullaşmaya yarayan ve buzullaşmanın izlerini günümüze kadar taşıyan ender rastlanan sahalardan biri olarak görülmektedir. İlin en yüksek noktası 3331 m ile Abdal Musa Tepesidir (Döner vd.,2013:25, TÜİK, 2017).

2.3. İklim Özellikleri

Gümüşhane ili coğrafi konumu itibari ile iklimsel özellikleri bakımından Doğu Anadolu ile Karadeniz Bölgesi arasında bir geçiş özelliği göstermektedir. İl genelinde karasal iklim özellikleri görülmekle beraber geçiş bölgesi olma özelliğine bağlı olarak bölgesel iklim tipleri ortaya çıkmaktadır. Bu bölgesel iklim farklılıklarının olmasının il genelindeki bitki örtüsü yapısını da etkilediği görülmektedir. İl kuzeyinin bitki örtüsü bakımından daha zengin olması, toprakların %40’nın çayır ve meralarla kaplı olması, % 26’sının ekili dikili tarım arazisi olması, %22’sinin ise ormanlarla kaplı olmasının bu iklim farklılıklarının bir sonucu olarak karşımıza çıktığı görülmektedir (Akdu vd.,2012: 16). Bu bölgesel iklim farklılıklarının spor turizmi fırsatlarını çeşitlendirdiği farklı spor turizmi çeşidinin gerçekleştirilmesine imkânlar sunduğu ve bu bölge adına bir çekim noktası olduğu söylenebilir (Orman ve Su İşleri Bakanlığı

[OSİ], 2013: 54). Gümüşhane iline ait en yüksek ve en düşük sıcaklık değerlerine ait ortalamalar Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1: Ortalama, En Yüksek ve En Düşük Sıcaklık Değerleri (C°)

	Ortalama Sıcaklık(C°)	En Yüksek Sıcaklık (C°)	En Düşük Sıcaklık (C°)
YILLIK	9,4	39,5	-19,0

Turizm faaliyetlerinin gerçekleştirilmesinde en önemli özelliklerden biri olan iklim özellikleri verilerine bakıldığında Gümüşhane ilinin yıl içinde ölçülen ortalama sıcaklık 9,4 C°, en yüksek sıcaklık 39,5 C°, en düşük sıcaklık ise -19,0 C°’dir. Gümüşhane’de ortalama sıcaklığın en yüksek olduğu aylar, Temmuz ve Ağustos, en düşük olduğu aylar ise Ocak ve Şubat ayları olduğu tespit edilmiştir (OSİ, 2013: 36). Gümüşhane iline ait yıllık yağış ve rüzgâr değerleri Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2: Yıllık Yağış ve Rüzgâr Değerleri

	Ort. Yağış Miktarı (Aylık mm)	Max. Yağış Miktarı (Günlük mm)	Ort. Kar Yağışlı Gün Sayısı	Ort. Karla Örtülü Gün sayısı	Hâkim Rüzgâr Yönü, Esme Sayısı
YILLIK	461,5	59,8	28,3	73,7	W-368

Gümüşhane’de yıl genelinde hâkim rüzgâr yönü batıdır. Ancak, Ocak ve Şubat aylarında doğu; Mart, Nisan, kasım ve Aralık aylarında güneydoğu rüzgârları ağırlıklı olarak esmektedir. İlde en fazla yağış 71,8 mm olarak Mayıs ayında düşmektedir. Ortalama kar yağışlı gün sayısının en fazla olduğu ay ise Kasım ayı olarak tespit edilmiştir (OSİ, 2013: 39). Gümüşhane iline ait yıllık iklim verileri Tablo 3’de verilmiştir.

Tablo 3: Yıllık İklim Verileri

Ortalama Açık Gün Sayısı	69,2
Ortalama Bulutlu Gün Sayısı	216,7
Ortalama Kapalı Gün Sayısı	79,3
Ortalama Karla Örtülü Gün Sayısı	73,7
En Yüksek Kar Örtüsü Kalınlığı (cm)	80,0

(Meteoroloji Genel Müdürlüğü, 2017)

3. METODOLOJİ

Araştırmada veriler, nitel araştırma tekniklerinden doküman incelemesi yoluyla toplanmıştır. Doküman incelemesi, araştırma konusu hakkında bilgi içeren her türlü yazılı ve görsel materyalin (kitap, dergi, tez, bildiri, makale, rapor, plan vbg.) incelenmesidir (Sönmez ve Alacapınar, 2013: 84). Konu ile ilgili yazılan kitaplar, bilimsel yayınlar, konferans, seminer, proje, rapor ve master planları temel ve destekleyici olmak üzere detaylı bir şekilde incelenmiş ve değerlendirilmiştir. Öngördüğümüz tüm spor turizm ürün çeşitleri bu çalışmalar aracılığıyla temellendirilmiştir. Gerekli yazınsal tarama ardından ise temellendirilen bu çeşitler zenginleştirilmiş ve uygunluğu üzerine değerlendirmeler yapılmıştır.

4. BULGULAR

Bu bölümde Gümüşhane ilinin sahip olduğu özellikler açısından uygun, il turizmine katkı sağlayabileceği düşünülen spor turizmi ürün çeşitlerinden bazıları ve Gümüşhane ilinde spor turizmine uygun olan yerler sıralanmıştır.

4.1. Spor Turizmi Ürün Çeşitleri

4.1.1. Kış Sporları

Tanım olarak kış turizmi, “karlı ve yüksek yerlerde icra edilebilen ve kayak, tırmanma, yürüyüş gibi temel hareketlerin etrafında şekillenen bir turizm türüdür (İncekara, 1998:4).İlin sahip olduğu Zigana Turizm Merkezi, Çakırgöl Turizm Merkezi, Kürtün Erikbeli Turizm Merkezi ve son olarak uygunluk raporu alan Süleymaniye Kış Sporları ve Kayak Merkezi (Gümüşhane Valiliği 2013: 166), ile karla

örtülü gün sayısının yıl içinde 73,7 gün olan ve 80,0 cm.(Meteoroloji Genel Müdürlüğü, 2017), ulaşan kar kalınlığı ile ilin kış sporları turizmi için zengin kaynaklara sahip olduğu görülmektedir.

4.1.2. Doğa Sporları

Doğa sporları; doğal güzellikleri yaşamak, doğada bulunmak, dinlenmek, araçlı yâ da araçsız bir şekilde doğa sporları aktivitelerini gerçekleştirmek, doğayla mücadele etmek amacıyla gerçekleştirilen faaliyetlerdir (Yaylı ve Sürücü, 2016:144). Bu bölümde Gümüşhane il özelliklerine uygun doğa sporları çeşitleri ve katkı sağlayabileceği düşünülen uygun yerler sıralanmıştır. İl sınırları içinde yer alan Artabel Gölleri Tabiat Parkı, dinlenme yeri olarak kullanılan Limni Gölü Tabiat Parkı ve çevresi, Kürtün ilçesindeki Kazıkbeli Yaylası ve çevresi, Çorak köyündeki Taşköprü Yaylası ve Zigana etekleri ile belirtilen toplam 415 yayla ve çevresi doğa sporları açısından önemli bir potansiyele sahiptir (OSİ, 2013: 78).

- **Doğa Yürüyüşü:** Temiz ve sağlıklı havadan yararlanmak üzere, hem tatil hem de dağ sporu yapmayı amaçladıkları bir turizm çeşididir ve "yürüyüş" ile "tırmanma" şeklinde gerçekleştirilmektedir. En fazla bilinen dağ sporu çeşitleri; dağda sabah başlayıp akşam biten günübirlik yürüyüş olan hiking, dağda çadır kamplı olarak yapılan yürüyüşler olan trekking'dir (Küçükaslan, 2007:273). Trekking ve hiking her mevsimde yapılabilen, parkurlar birkaç saat sürebileceği gibi dağda kamp kurularak, çadırlarda konaklayarak uzman rehberler eşliğinde daha uzun süreli de gerçekleştirilebilmektedir (Yaylı ve Sürücü, 2016:147). İlin sahip olduğu Örümcek Ormanı Tabiatı Koruma Alanı, Tomara Şelalesi Tabiat Parkı, Limni Gölü Tabiat Parkı, Artabel Gölleri Tabiat Parkı, Çağlayandibi Şelalesi Tabiat Parkı, Karşıyaka Tabiat Parkı, Satala Antik kenti, Kromni Antik kenti ile toplam 6.262,5 ha alan (OSİ, 2013: 57, Milli Parklar Genel Müdürlüğü [MPGM], 2017) doğa yürüyüşleri, seyir terasları, kamp alanı için büyük bir potansiyele sahiptir. Özellikle Kromni vadisi, Atlas Dergisinin "Yürüyüş rotaları Atlası: 50 Düş politikası" adlı çalışmasında, Türkiye'deki elli yürüyüş rotası arasında gösterilmiştir. Bu durum bölgenin doğa sporları, kampçılık, tırmanış ve foto safarileri için bir cazibe merkezi olduğunu göstermektedir (Çalık vd.,2013:38). Gümüşhane ilinde bulunan tabiat parkları Tablo 4'de verilmiştir.

Tablo 4: Gümüşhane İlinde Bulunan Tabiat Parkları

Tabiat Parkı	Bölge Müdürlüğü	İl	İlçe	Alan (ha)
Artabel Gölleri	12.Bölge Müdürlüğü(Rize)	Gümüşhane	Torul	5.820
Limni Gölü	12.Bölge Müdürlüğü(Rize)	Gümüşhane	Kürtün	72
Tomara şelalesi	12.Bölge Müdürlüğü(Rize)	Gümüşhane	Şiran	7
Çağlayandibi Şelalesi	12.Bölge Müdürlüğü(Rize)	Gümüşhane	Kürtün	17
Karşıyaka	12.Bölge Müdürlüğü(Rize)	Gümüşhane	Merkez	84

(MPGM, 2017)

Gümüşhane ili merkez ve ilçeleri ile tabloda görüldüğü üzere toplam 185.82 ha alanı ile beş adet tabiat parkına sahiptir.

- **Dağ Bisikletçiliği ve Bisiklet Gezileri:** Adrenalin derecesi yüksek, maceraperestlerin peşinde olduğu yüksek aktivite imkânı ile performans geliştirmenin, fiziksel ve koordinatif özelliklerin doğayla karşı karşıya getirilmesinin yanı sıra doğayı keşfetmenin verdiği zevkle bütünleşen en eski motorsuz ulaşım araçlarından biri olan bisiklet sporunun (NTV Yayınları, 2008:358, OSİ, 2013: 82), ilin pek çok bölgesinde yapılması uygun olup, özellikle Kadırga ve Taşköprü yaylaları olmak üzere mevcut 415 yayla, Kelkit, Köse ve Şiran ilçelerini kapsayan ve yüksek bir plato özelliği gösteren güney kesimi ve özellikle Krom vadisi bisiklet turizmi potansiyeli olan yerler arasındadır (OSİ, 2013: 78).

- **Atlı Doğa Yürüyüşü:** Genelde ilin kuzeyinde Doğu Karadeniz Dağları üzerinde yoğunlaşan genel arazi dağılımında %33'lük yer kaplayan sayısı 415 i bulan yaylalar, %28' lik ormanlık alanı, %72' lik açık alanı ile yüksek bir plato özelliği gösteren güney kesimi, dar ve derin vadilerle birbirinden ayrılmış yüksek dağlara sahip kuzey kesimi atlı doğa yürüyüşlerinin yanı sıra yayla turizmi, kamp ve karavancılık aktiviteleri içinde çok önemli potansiyele sahiptir. İlde özellikle Artabel Gölleri Tabiat Parkı, Zigana Yaylası, Limni Gölü Tabiat Parkı, Kazıkbeli Yaylası ve Taşköprü Yaylası, Satala ve Kromni Antik kentleri atlı doğa yürüyüşleri, kamp ve karavancılık için en uygun yerler arasındadır (Barlas, 2010:27).

- Yaban Hayatı ve Kuş Gözlemciliği: Yaban hayatı gözlemciliği doğal yaban hayatı alanlarını insanların seyrine sunan aktiviteler gerçekleştiren bir turizm çeşididir. İlimiz faunası; 16 memeli hayvan türü, 8 sürüngen türü, 40 kuş türü ve balık türü sayısı bakımından oldukça zengindir. Özellikle Şiran Yukarı Kulaca Yaban Hayatı Geliştirme Sahası, Limni Gölü Tabiat Parkı, Artabel Gölleri Tabiat Parkı yaban keçisi, bölgeye has kızıl keçi, kör fare, cüce yarasa, gelincik, boz ayı gibi yaban hayatı gözlemciliği yapılabilecek önemli bir merkezlerdir (OSİ, 2013: 48, Fidan vd., 2015:342). Kuş gözlemciliği ise, kuşların doğal ortamlarında gözlemlenerek, doğayı kuşların dünyasından tanımayı sağlayan bir gözlem sporudur. Özellikle, göçmen kuşların, uzun göç uçuşları esnasında konakladıkları ve üredikleri alanların ekolojik önemi bulunmaktadır. Ayrıca altyapı ve üst yapı gereksinimi olmaması yanında; sahip olunan yayla, tabiat parkı, vadi ve sulak alanlar ile Gümüşhane ili, 40 kuş türü ile kuş gözlemciliği organizasyonları için büyük bir potansiyele sahiptir (Küçükaslan, 2007:223; OSİ, 2013: 49).

-Av Turizmi: Tanım olarak; “avcılarının sürekli yaşadıkları yer dışındaki bir bölge veya ülkede avlanmak, dinlenmek ve spor yapmak amacı ile yaptıkları geçici seyahat ve konaklamalarından oluşan, gidilen ülke ve bölge ekonomisine önemli katkılar sağlayan bir turizm türüdür” (Küçükaslan, 2007:234). Avrupa ülkeleri arasında av turizminden elde edilen gelirlere bakıldığında Fransa 90 milyon dolar, Almanya 150 milyon dolar yıllık gelir elde ederken ülkemiz 10 milyon dolar ile çok geridedir. Yaban keçisi, kızıl keçi, boz ayı, yaban domuzu, tavşan, tilki, keklük, üveyik, bildircin vbg. 16 çeşit yaban hayvanı ve Kangel Devlet Avlağı, Köse Genel Avlağı, Kelkit Ünlüpnar Genel Avlağı ile toplam 68.566 ha avlanma sahasına sahip Gümüşhane ilinin av turizmi açısından büyük bir potansiyele sahip olduğu görülmektedir (OSİ, 2013:61; Fidan vd., 2015:341).

-Çim Kayağı: Çim kayağı dünyada gelişmekte olan bir spor dalı olarak görülmektedir. Bu sporun yapılabilmesi için en önemli unsurlardan biri olan çim pistleri ve alanları hem sayıca, hem eğim olarak, hem de doğal olması sebebiyle en başta Zigana dağı ve çevresiyle birlikte mevcut tabiat parkları ve yaylarda son derece elverişlidir (Gümüşhane Valiliği, 1999a: 250).

-Foto Safari: İlimiz pek çok doğal güzelliği, farklı bitki topluluklarının gelişmesine ortam hazırlayan iklimi, flora ve fauna zenginliği ve kültürü ile foto safari için oldukça elverişli bir yöredir. İlimizin yüksek kesimlerinde, tabiat parkları, avlakları ve yaylalarda sahip olunan 16 memeli hayvan türü, 8 sürüngen türü, 40 kuş türü ile (OSİ, 2013: 49), özellikle 80 bitki familyasına ait 137 tanesi endemik olan 1010 çeşit bitki türüne sahip Kelkit florası ile foto safari yapma potansiyelinin yüksek olduğu görülmektedir (Korkmaz, 2014:61). Gümüşhane ilinde tabiat anıtları olarak Örumcek Ormanı Ladini, Örumcek Ormanı Gökarnarı 400 yaşın üzerinde, Aliağanın Kavağı tabiat anıtı 500 yaşın üzerinde, Kirani Evliya Ardıcı ise 700 yaşın üzerinde örnekler olup, Gümüşhane yöresindeki en yaşlı tabiat anıtları olarak bilinmektedir (Fidan vd., 2015:343). Gümüşhane ilinde bulunan tabiat anıtları Tablo 5’de verilmiştir.

Tablo 5: Gümüşhane İlinde Bulunan Tabiat Anıtları

Tabiat Parkı	Bölge Müdürlüğü	İl	İlçe	Alan(ha)
Örumcek Ormanı Ladini I, II,III,IV	12.Bölge Müdürlüğü(Rize)	Gümüşhane	Kürtün	2.500
Örumcek Ormanı Gökarnarı I,II,III,IV,	12.Bölge Müdürlüğü(Rize)	Gümüşhane	Kürtün	2.500
Aliağanın Kavağı	12.Bölge Müdürlüğü(Rize)	Gümüşhane	Kürtün	1.500
Kirani Evliya Ardıcı	12.Bölge Müdürlüğü(Rize)	Gümüşhane	Şiran	2.500

(MPGM, 2017)

Tablo 5’ te görüldüğü üzere özellikle Avrupa’nın en yüksek Ladin ve Gökarnaları’na sahip bu bölge tabiat anıtları ile birlikte ilde bulunan toplam 405 tarihi eser foto safarileri için eşsiz fırsatlar sunmaktadır (Gümüşhane Valiliği, 1996:73). 2863 sayılı yasa kapsamında tescilli bulunan bu 405 tarihi kalıntı içinde 24 adet camii, 5 adet türbe ve kümbet, 14 adet kale, 6 adet minare, höyük ve peri bacası, 6 adet han ve hamam, 6 adet mezarlık, 32 adet çeşme, 39 adet köprü, 99 adet kilise ve şapel, 5 adet okul ve medrese, 7 adet mağara, 2 adet göl ve şelale, 20 adet sit alanı bulunmaktadır (Bingöl vd., 2015: 360).

-Dağcılık ve Tırmanış: Dağ sporları turizmi, insanların dağ sporları (dağ yürüyüşü, tırmanma, kaya tırmanışı v.b.) yapmak için turizm hareketlerine katılmalarıdır (Kozak vd.,2001:24). Oldukça engebeli bir arazi üzerinde yer alan ilin kuzeyini Zigana Dağları oluşturmaktadır. Yine kuzey yönünde derin yarılmış Karadeniz dağları ve Soğanlı dağları duvarı andıran sıralar halinde ili çevrelemektedir. Yükseltileri 1800 m ile 2700 m arasında değişen Kostan Dağı, Teslim Dağı, Vauk Dağı, Tersun Dağı, Pöske Dağı, Soğanlı dağları ile Gâvur dağları, Karadağ, Deve Boynu Tepesi, Kalkanlı Zigana Geçidi, il merkezinde Kuşakkaya, Şahin Kayası, Aygır Gölü Burnu, Baladan Taşı Cehennem Deresi Kanyonu, Yaygın Taşı, Avliyes Tepesi gibi önemli yükseltiler arasında bulunmaktadır. İlin en yüksek noktası 3331 m ile Abdal Musa Tepesi'dir (Gümüşhane Valiliği, 1999:2). Özellikle Kurum (Kromni) havzası içinde yer alan; İkisu Köyü; Çılçıl-Bal Kayaları, Cebeli Köyü; Karaca Mağarasının içinde bulunduğu ve aktif kaya tırmanışı yapılan 150 m yükseklikteki Karaca Kaya (Tombara Kayası), Baladan Kayası, Bozil Kayaları vd. (Eruz vd., 2015:670) kaya tırmanışına uygun alanlar olup Gümüşhane sahip olduğu dağlar, kaya yapısı ve zenginliği yönünden dağcılık, tırmanış ve kaya tırmanışı aktiviteleri için potansiyeli yüksek uzun ve sağlam kulvarlara sahiptir (Öğretmek, 1990:699).

4.1.3. Su Sporları Ve Sportif Olta Balıkçılığı

İnsanların su sporları (rafting, kano, nehir kayağı, yelken, kürek, deniz bisikleti, rüzgar sörfü) amacıyla turizm hareketlerine katılmalarına su sporları turizmi denmektedir (Kültür ve Turizm Bakanlığı [KTB], 2017). Gümüşhane'deki göl ve akarsuların önemli bir kısmı su sporları için uygundur. Çok büyük yatırımlar gerektirmeyen su sporları turizmi, çevrenin tarihi, arkeolojik, kültürel değerleri ve diğer turizm türleriyle bir bütün oluşturmaktadır (Elmas vd., 2013:90). Özellikle Macera ve yüksek düzeyde adrenalin severler için bir tutkuya dönüşebilen rafting sporu ülkemizin turizmdeki en önemli kozlarından birisi ve doğayı seven, spor faaliyetlerinden hoşlanan turistler için heyecan ve dinlenme olanağı sunan bir spor turizm çeşididir (KTB, 2017).

İl sınırları içindeki uzunluğu 95 km olan Harşit çayı ve uzunluğu 320 km yi bulan Kelkit Çayı (OSİ, 2013: 40), yüksek debileri ile özellikle raft adı verilen botlarla yapılan rafting, kano ve nehir kayağı gibi tek kişilik veya 6-8 kişilik takımlar halinde yapılan akarsu sporları için potansiyeli yüksek akarsulardır (Küçükaslan, 2007: 283).

Gümüşhane suları balık türü sayısı bakımından da oldukça zengindir. Ancak bunların birçoğunun ekonomik değeri bulunmamaktadır. İktisadi yönden kayda değer en önemli olanlar alabalık ve bazı sazan türleridir (OSİ, 2013: 40). İlimizin 900 rakımdan yukarıdaki tüm dereleri özellikle Çit Deresi, Balahor Deresi, Karamustafa Deresi, Süme Deresi, Kavraz Deresi, Manastır Deresi ile Torul ve Kürtün Barajları Sportif Olta Balıkçılığı açısından önemli potansiyele sahiptir (OSİ, 2013: 43).

Gümüşhane ilinde önem taşıyan Akbaba, Kara, Büyük, Küçük, Dipsiz, Derin, Aygır, Çakır ve Karanlık vb. yaklaşık 20 adet buzul gölü bulunmaktadır. Bunun dışında Artabel Gölleri, Çakırgöl, Dipsiz Göl, Aygır Gölü, Limni Gölü, Altınpınar Gölü doğal göller olarak sportif olta balıkçılığı ve turizm yönünden potansiyeli yüksek göllerdir. Doğal göllerin yanında baraj göllerine sahip Gümüşhane ilinde Kürtün Barajı, Torul Barajı ve Köse Barajı gölleri yelkencilik, kürek, deniz bisikleti ve rüzgâr sörfü sporları spor ve gezi amaçlı spor turizmi faaliyetleri için yüksek potansiyele sahiptir (OSİ, 2013: 43).

4.1.4. Hava Sporları Turizmi

İnsanların hava sporlarına katılmak amacıyla gerçekleştirilen turizm hareketlerine hava sporları turizmi denir. Gümüşhane ili sahip olduğu coğrafi ve iklim özellikleriyle, doğal parkurlarıyla rüzgar ve diğer hava etkileri ile uçuş yapabilen, motorsuz uçuş araçları Yamaç Paraşütü, Yelken (Delta) Kanat sporu, Balon, Planör sporları ve oldukça basit motorlu uçuş aleti olan Microlayt ile yapılan hava sporları için yüksek potansiyele sahiptir (KTB, 2017). Özellikle İlimizde Zigana Kayak Sporları Turizm Merkezi, Kadirga Yaylası, Kazıkbeli Yaylası, Taşköprü Yaylası ve çevresi ile Aktutan Köyü Kelkit, Köse ve Şiran ilçe plato sahaları hava sporları yapılabilecek parkur alanlarına ve yüksek potansiyele sahiptir (OSİ, 2013: 80).

Yine insan taşıma yeteneği olmayan, havadan ağır, belirli boyutlarda yapılan, kontrollü ve serbest olarak uçabilen hava araçları olan ve son yıllarda önemli bir spor turizm faaliyeti haline gelen Model uçak yapımı ve uçurmak için uygun coğrafi ve iklim özelliklerine sahip Gümüşhane ili pek çok model uçak kulübünün ilgi ve organizasyonuna ev sahipliği yapabilecek potansiyele sahiptir (KTB, 2017).

4.1.5. Oryantring

Sporcuların harita yardımı ile farklı arazi koşullarında aşına olmadıkları bir güzergâh üzerinde yön bulmayı içeren, zamana karşı yapılan bir spor branşıdır (NTV Yayınları, 2008:71). Fiziki coğrafyasının % 89'unu dağların ve yaylaların oluşturduğu, bitki örtüsünün %22'sinin ormanlarla kaplı olan Gümüşhane ili özellikle dar ve derin vadilerle birbirinden ayrılmış yüksek dağların belirleyici olduğu kuzeyi, Köse, Kelkit ve Şiran ilçelerinin yer aldığı yüksek bir plato özelliği gösteren güney kesimi ile sahip olduğu coğrafi özellikleri oryantring sporu için yüksek potansiyele sahiptir (Çalık vd.,2013: 4).

4.1.6. Motorlu Safariler

Gümüşhane'de 250 km den fazla doğal 4x4 safari parkurları mevcuttur. Özellikle yaylaların birbirine bir zincirin halkaları gibi bağlı olması doğa ve maceraya heyecan duyan safariciler için potansiyeli yüksektir. Kazıkbeli yaylasından başlayarak Güvende, Kadırga, Kalkanlı, Cami Boğazı, Taşköprü yaylaları, Örumcek Ormanları, Erikbeli Turizm Merkezi, Zigana Turizm Merkezi, Çakırgöl Turizm Merkezi, Santa Harabeleri bölgeleri 4x4 safarileri ve motokros için uygun alanlardır (Gümüşhane Valiliği, 2013:160). Bir sporcunun yanı sıra maceraperest ruhu da gerektiren dayanıklılık testinin son biçimi olan off-road ralli ve motosiklet safarileri son yıllarda çok ilgi gören bir spor turizm çeşidi haline gelmiştir (NTV Yayınları, 2008:380). Özellikle yukarıda belirtilen sahalar ve Kelkit, Köse ve Şiran ilçe plato sahaları hazırlanacak parkurlar ile bu extrem sporların yapılabilmesi için büyük bir potansiyele sahiptir.

5. SONUÇ VE TARTIŞMA

Yapılan çalışmada Gümüşhane ilinin sahip olduğu Örumcek Ormanı Tabiatı Koruma Alanı, Tomara Şelalesi Tabiat Parkı, Limni Gölü Tabiat Parkı, Artabel Gölleri Tabiat Parkı, Çağlayandibi Şelalesi Tabiat Parkı, Karşıyaka Tabiat Parkı, Satala Antik kenti, Kromni Antik kenti ile toplam 6.262,5 ha alan ile hiking, trekking, tırmanış, atlı yürüyüş, kampçılık, safari gibi doğa sporları potansiyelinin yüksek olduğu, ilin sahip olduğu Zigana Turizm Merkezi, Çakırgöl Turizm Merkezi, Kürtün Erikbeli Turizm Merkezi ve son olarak uygunluk raporu alan Süleymaniye Kış Sporları ve Kayak Merkezi ile karla örtülü gün sayısının yıl içinde 73,7 gün olan ve 80,0 cm. ulaşan kar kalınlığı ile ilin kış sporları turizmi için potansiyelinin yüksek olduğu, debileri yüksek, uzunluğu 95 km olan Harşit çayı ve uzunluğu 320 km yi bulan Kelkit Çayı, doğal ve baraj gölleri ile rafting, yelken, kürek, olta balıkçılığı gibi su sporları potansiyelinin yüksek olduğu görülmektedir.

Sahip olduğu 16 memeli hayvan türü, 40 kuş türü ve balık türü, 16 çeşit yaban hayvanı türü ve Kangel Devlet Avlağı, Köse Genel Avlağı, Kelkit Ünlüınar Genel Avlağı ile toplam 68.566 ha avlanma sahasıyla birlikte kuş ve yaban hayatı gözlemciliği, av turizmi potansiyelinin yüksek olduğu, 80 bitki familyasına ait 137 tanesi endemik olan 1010 çeşit bitki türüne sahip florası ile foto safari yapma potansiyelinin yüksek olduğu görülmektedir. Ayrıca Kazıkbeli yaylasından başlayarak Santa Harabeleri bölgesinde son bulan yaklaşık 250 km. lik parkur ile 4x4 safarileri, motokros ve motosafariler için potansiyelinin yüksek olduğu, Yükselteleri 1800 m ile 2700 m arasında değişen Kostan Dağı, Teslim Dağı, Vauk Dağı, Tersun Dağı, Pöske Dağı gibi yükselteleri ile Yamaç Paraşütü, Planör, Microlayt ile yapılan hava sporları için potansiyelinin yüksek olduğu görülmektedir.

Spor turizmi kavramı son yıllarda gittikçe popüler olan alternatif bir turizm çeşidi olarak karşımıza çıkmaktadır. Spor ve turizm birbirlerini tamamlayan iki kavram haline gelmiştir. Her ülke kendi arz unsurlarını çeşitlendirme, olumlu bir imaj yaratma ve turizmde bir marka olma yolunda büyük çaba sarf etmektedir. Bu amaçların gerçekleşmesi ise ancak doğru tanıtım stratejileri ve doğru tanıtım teknikleri ile mümkün olmaktadır. Bu nedenle ülkeler, tanıtım kavramına ve tanıtım stratejilerine büyük önem vermektedir (Kılıçarslan, 2008:135).

Öztürk ve Yazıcıoğlu 2002 yılında gelişmekte olan ülkeler için alternatif turizm faaliyetleri üzerine teorik bir çalışma gerçekleştirmiştir. Çalışmada turistlerin beklentileri, istek ve ihtiyaçlarındaki değişimlerle birlikte artık deniz, kum, güneş vb. etkinlikleri kapsayan turizm faaliyetleri yerine daha farklı turizm faaliyetlerini tercih ettiklerini ve bu alternatif turizm etkinlikleri içinde spor turizminin gelişmekte olan ülkelerde sosyo-ekonomik olumlu etkilerinin önemli bir unsur olduğu dile getirilmiştir (Öztürk vd., 2002:10).

Kış sporları ve doğa sporları bağlamında, karlı gün sayısının uzun olması şehir merkezi ve ilçelerinde gerçekleştirilebilecek faaliyetler dolayısıyla sahip olunan doğal parkurlar Gümüşhane'nin güçlü yanlarını göstermektedir. Şehrin kuzey kısmının belirli yükseltilerdeki dağlık arazi, güney kesiminin ise düz ve geniş plato özelliği göstermesi, ayrıca şehrin belirli oranlarda çayır, mera ve ormanlıklara sahip olması ile birlikte doğal göller, baraj gölleri, buzul gölleri ve çok sayıda akarsuya sahip olması flora ve fauna çeşitliliği açısından çok zengin olması spor turizmi açısından sahip olduğu fırsatları temsil etmektedir (Elmas vd., 2013:102).

Doğal zenginlikleri korumadaki yetersizlik, turizm değerlerini tanıtım ve pazarlama eksikliği, alanlı organizasyon ve etkinliklerin (festival, şenlik) yetersizliği, turizme yönelik turların ve tur operatörlerinin eksikliği, konaklama, yeme-içme vb. tesislerin kalite ve sayı bakımından yetersizliği, hizmetlerde çeşitlilik ve kalitenin artırılması ihtiyacı gibi zayıflıkları bu turistik ürün çeşitlerinin hak ettiği öneme kavuşmamasına sebebiyet vermektedir (Elmas vd., 2013:102).

Günümüzde spor turizmi ve doğa turizmine ilginin artması ise tüm bu zayıflıklara rağmen Gümüşhane'de spor turizminin fırsata çevirebilmesini sağlayabilecek bir gelişme olarak değerlendirilmektedir. Her ne kadar teşvik sistemi gelişmiş olsa da hibe ve desteklere yeterli seviyede ilgi olmaması, bölgeye yönelik politikadaki istikrarsızlık, turizm yatırımlarının önündeki hukuki, siyasi ve bürokratik engeller, yetişmiş, nitelikli insan gücünün azlığı, özellikle turizm çeşitleri arasında bağlantı ve entegrasyon zayıflığı, girişimcileri ve yatırımcıları harekete geçirecek düzenlemelerin gecikmesi gibi birçok değişken spor turizmi gibi birçok turistik ürün çeşidinin gelişimini tehdit eden faktörler arasındadır (Elmas vd., 2013:103).

Ulusal düzeyde Gümüşhane'nin cazibe merkezi haline getirilmesi çalışmaları, ulusal ve uluslararası hibe ve kredi desteklerindeki artış, turizme yönelik vergi, enerji ve teşvik destekleri özellikle girişimciler için büyük bir fırsat niteliği taşımakta olup teşviklerin değerlendirilmesi yoluyla genç işgücü potansiyeli de değerlendirilecektir. Gümüşhane'nin devlet, yerel, özel, sivil toplum kuruluşları kısacası tüm sektörleri ile birlikte bu fırsatı önemli bir tanıtım aracı olarak değerlendirmesi gerekmektedir (Elmas vd., 2013:105).

Gümüşhane; doğal, tarihi ve kültürel değerler bakımından zengin bir şehirdir. Bu bakımdan araştırma kapsamında, spor turizmi açısından diğer illerle karşılaştırıldığında kazanımlarının ifade edilen zenginliklere sahip olmasına karşın az olduğu düşünülmektedir. Bu sebepten Gümüşhane'nin spor turizm zenginlikleri teker teker değerlendirilerek, spor turizminden hak ettiği pastadan alacağı payı arttırmak amacıyla çeşitli çalışmalar yapması gerekmektedir. Spor turizmi adına gerçekleştirilecek çalışmalar bölgenin gelişmesine katkı sağlayarak, ekonomik, toplumsal, sağlık vb. yönden büyük kazanımlar sağlayacaktır. Dolayısıyla bu çalışmaların şehrin kalkınmışlık ve gelişmişlik düzeyinin artmasında büyük rol oynayacağı düşünülmektedir (Akin, 2015:27).

KAYNAKÇA

AKIN, A., (2015), "Spor Turizminin Etkileri Üzerine Bir Alan Araştırması", *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 3/2, 20-30.

AKDU, U., SEZEREL H., ÇALIK, İ., ARAS, G., KAYA, F., & KÖSTEPEN, A. (2012), "Gümüşhane İli Turizm Potansiyeli", İhsan Günaydın (Ed.), *Gümüşhane Üniversitesi Yayınları*, No: 1.

ARGAN, M. (2004), "Spor Ve Turizm Pazarlamasının Kesişim Noktası Olarak Spor Turizmine Kurumsal Bir Bakış", *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, Cilt 15, Sayı 2, 158-168.

Barlas İmar Planlama Müşavirlik Ltd. Şti. (2010), *Doğu Karadeniz Turizm Master Planı*, Ankara.

BİNGÖL, Z. & Özgürel, G., (2015), "Sürdürülebilir Turizmin Bölgesel Kalkınmaya Etkisi: Gümüşhane İli Kalkınmasına Yönelik Kültür Turizmi Gelişim Modeli Önerisi", Uğur Akdu ve İsmail Çalık (Ed.), *Doğu Karadeniz Bölgesi Sürdürülebilir Turizm Kongresi Bildiri Kitabı*, 14-16 Mayıs, Gümüşhane, ss.355-369.

ÇALIK, İ., SEZEREL., H., AKDU, U., ARAS, G., KAYA, F., & KÖSTEPEN, A. (2013), "Gümüşhane İli Turizm Potansiyeli", İhsan Günaydın (Ed.), *Gümüşhane Üniversitesi Yayınları*, Genişletilmiş 2. Baskı, No: 1.

- ÇALIK, İ., (2015),“Doğu Karadeniz Bölgesi Sürdürülebilir Turizm Araştırması (Gümüşhane, Trabzon, Rize, Artvin, Giresun, Ordu)”,*Gümüşhane Üniversitesi Yayınları*, No: 28, Gümüşhane.
- ÇİĞDEM, S., (2012),“Eski Çağdan Orta Çağa Gümüşhane”,*Gümüşhane Valiliği Yayınları-13*, Gümüşhane.
- DÖNER, F.,& ASRİ, İ. (2013),“Gümüşhane İli Swot Analizi”,İhsan Günaydın (Ed.),*Gümüşhane İli Coğrafi Konumu ve Yer Şekilleri*, Gümüşhane: Gümüşhane Üniversitesi Yayınları, Haziran, Yayın No: 15, ss.25-35.
- ELMAS, B., AKKUŞ, Ç., & CENGİZ, G., (2013), “Erzurum İli Temel Ve Destekleyici Turistik Ürün Çeşitlerinin Değerlendirilmesi”, *EUL Journal of Social Sciences (IV: 1) LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi* , (IV: 1), ss. 84-109.
- ERÜZ, C., ERÜZ, G., ERBAŞ, S., & KANDEMİR, R. (2015),“Gümüşhane Turizmi İçin Havza Bazlı Sürdürülebilir, Bütünleşik Planlama Yaklaşımı: Kurum (Kromni) Havzası”, Uğur Akdu ve İsmail Çalık (Ed.), *Doğu Karadeniz Bölgesi Sürdürülebilir Turizm Kongresi Bildiri Kitabı*, 14-16 Mayıs, Gümüşhane, ss.667-676.
- FİDAN, S., M., ÖZ, M., ADANUR, H. (2015),“Gümüşhane İlinde Bulunan Korunan Alanların Rekreasyonel Kullanımı Ve Turizm Potansiyeli”, Uğur Akdu ve İsmail Çalık (Ed.), *Doğu Karadeniz Bölgesi Sürdürülebilir Turizm Kongresi Bildiri Kitabı*, 14-16 Mayıs, Gümüşhane, ss.337-345.
- Gümüşhane Valiliği (1994), “Gümüşhane ili Turizm Envanteri ve Turizm Geliştirme Planı” , *Gümüşhane Valiliği Yayınları*, Gümüşhane.
- Gümüşhane Valiliği (1996), “Gümüşhane’nin Yeni Yüzü” , *Gümüşhane Valiliği Yayınları*, Gümüşhane.
- Gümüşhane Valiliği (1997),“Sayılarla Gümüşhane”, *Gümüşhane Valiliği Yayınları*, Yayın No:2. İstanbul.
- Gümüşhane Valiliği (1999a),“Türkiye Cumhuriyetinin 75. Yılında Gümüşhane”,*Gümüşhane Valiliği Yayınları*, Gümüşhane.
- Gümüşhane Valiliği (1999b),“Gümüşhane İli Çevre Durum Raporu”,*Gümüşhane Valiliği Yayınları*, Gümüşhane.
- Gümüşhane Valiliği (2013), “Gümüşhane Gezi Rehberi”, Gümüşhane Valiliği Yayınları-8, Mayıs, İstanbul.
- HINCH, T.D. - J.E.S.Higham. “Sport Tourism: A Framework for Research”, *International Journal of Tourism Research*, 3 (2001), 45-58.
- <http://www.tursab.org.tr/dosya/12195/tursab-spor-turizmi-raporu> (Erişim tarihi 10/01/2018)
- <http://www.tuik.gov.tr/ilGostergeleri/iller/GUMUSHANE.pdf> (Erişim tarihi 10/01/2018)
- <http://www.mgm.gov.tr/kurumsal/arsiv.aspx> (Erişim tarihi 12/01/2018)
- http://www.milliparklar.gov.tr/mp/t_park.pdf (Erişim tarihi 12/01/2018)
- <http://www.kultur.gov.tr/TR/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFF03077CA1048A1>(Erişim tarihi 14/01/2018)
- İNCEKARA, A., (1998),“Doğu Anadolu’da Kış Turizmi ve Gelişme Olanakları”, No: 18, *İTO Yayınları*, İstanbul.
- KALAYCIOĞLU, H., (2002), “Gümüşhane’de Doğa Turizmi”, Ahmet Durmuş (Ed.), *Gümüşhane ve Yöresinin Kalkınması Sempozyumu Bildiriler Kitabı Cilt II*, 23-25 Ekim, Gümüşhane, ss.780-795.
- KORKMAZ, M., & KARAKURT, E., (2014), Kelkit (Gümüşhane) Aktarlarında Satılan Tıbbi Bitkiler, *Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 18 (3), ss. 60-80.
- KOZAK, N., KOZAK M., A., & KOZAK, M., (2001). Genel Turizm – İlkler – Kavramlar, 1. Baskı Detay yayıncılık, Ankara.

- KÜÇÜKASLAN, N., (2007),“Özel İlgi Turizmi”, *Ekin Yayınevi*, Bursa.
- KILIÇARSLAN, N., (2008), “*Spor Turizmi Ve Uluslararası Spor Organizasyonlarının Turizme Etkisi: 2011 Erzurum Üniversite Kış Oyunları*”, Kültür Ve Turizm Bakanlığı Tanıtma Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi, Ankara.
- NTV Yayınları (2008),“Spor Kitabı”,*Ofset Matbaacılık*, İstanbul.
- Orman ve Su İşleri Bakanlığı (2013), “Gümüşhane İlinde Doğa Turizmi Master Planı 2013-2023”, *12 Bölge Müdürlüğü Gümüşhane Şube Müdürlüğü*, Gümüşhane.
- ÖĞRETMEK, İ., (1990), “Gümüşhane’de Sporun Ve Spor Teşkilatının Tarihçesi Ve Gelişimi”,*Geçmişte ve Günümüzde Gümüşhane Sempozyumu*, 13-17 Haziran, Ankara, ss.693-706.
- ÖZTÜRK, Y., &YAZICIOĞLU, İ., (2002), “Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Alternatif Turizm Faaliyetleri Üzerine Teorik Bir Çalışma”,*Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2, 183-195.
- SAYLAN, K., (2012),“*Gümüşhane Sancağı (1850-1918)*”,Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Mart, Trabzon.
- TOZLU, S., (2010), “Gümüşhane Adı hakkında”, Bayram Nazır-Kemal Saylan (Ed.), *Gümüşhane Tarihi (İl Oluşununun 85. Yılında Gümüşhane Tarihi ve Ekonomisi) Sempozyumu*, 25-26 Mayıs, Gümüşhane, ss.473-502.
- YAĞCI, Ö., (2007), “Turizm Ekonomisi”, *Detay Yayıncılık*, 2. Baskı, Ankara.
- YAYLI, A., & SÜRÜCÜ, Ö., (2016), “Özel İlgi Turizmi”, *Detay yayıncılık*, Ankara.
- YURTTAŞ, H., (2008), “Gümüşhane/Süleymaniye Mahallesi (eski Gümüşhane) Kültür Varlıkları”, *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı:17. 2008.